

DOI: 10.7251/GFP1707251C

UDC: 502.3/.7:504.5

Pregledni naučni rad

Datum prijema rada:
26. maj 2017.

Datum prihvatanja rada:
27. jun 2017.

Dr

Ana Čović

*Naučni saradnik u Institutu za
uporedno pravo u Beogradu,
tankosicana@yahoo.com*

Uticaj zagađenog vazduha na čoveka i klimatske promene

Rezime: Klimatske promene su jedan od najvećih izazova sa kojim se čovečanstvo danas susreće. Iz tog razloga se pravnom normiranju zaštite životne sredine poklanja veći značaj nego u prethodnim godinama. U međunarodnom pravu i unutrašnjim pravima država, ekološko pravo, kao relativno mlada grana prava, predstavlja značajan činilac u razvijanju svesti ljudi o značaju ovog problema i odgovornosti svakog pojedinca u procesu njegovog prevazilaženja. Nužnost kolektivnog delanja, u ovoj oblasti je neophodna. U radu će biti reči o odnosu ljudi prema životnoj sredini kroz istoriju, uzrocima i posledicama njenog zagađenja, sa posebnim osvrtom na pravnu regulativu u oblasti zaštite vazduha.

Ključne reči: Zaštita vazduha, životna sredina, ekološko pravo, klimatske promene.

UVOD

Pravna nauka i pravo kao sistem društvenih normi predstavljaju značajan faktor u buđenju ekološke svesti i određivanju i sankcionisanju anti ekoloških ponašanja. Stotine miliona lica u svetu umiru ili gube zdravlje usled bolesti i invalidnosti, koje se mogu izbeći, a koje izaziva sredina u kojoj žive. Nažalost, ekološka svest još nije prodrla u šire slojeve naroda. Usled naglog porasta broja stanovnika na planeti i ubrzane industrijalizacije, dolazi do promena u biosferi, površinskom omotaču zemlje u okviru koga se razvija živi svet zajedno sa čovekom. Najveći broj zemalja razvio je intenzivnu zakonodavnu delatnost na području zaštite životne sredine, a posebno u vezi sa zaštitom vazduha od zagađivanja. Zakonodavne mere imaju prvenstveno preventivni karakter. Međutim, mnogo je lakše doneti propise, nego motivisati subjekte da se tih propisa pridržavaju. Ljudi su osnovni generatori ekološke krize.

Negativan odnos ljudi prema životnoj sredini uočen je rano.¹ Za razliku od svih prethodnih generacija čije je delovanje imalo lokalni karakter, delovanje savremene generacije u uslovima rasta

¹ Persijski prorok Mana je u 4. veku tvrdio da priroda nije božije delo, nego delo nečastivog, stvorena samo da bi čoveku zagorčala život. Zbog toga je on smatrao da je dužnost svakog čoveka da uništava prirodu. Đarmati, Š, *Zagađenje i zaštita vazduha*, Beograd: Beogradska politehnika – Visoka škola strukovnih studija, 2007.

tehničke i energetske moći, sve više poprima regionalni i globalni karakter. Čovek kao i druga živa bića, može da živi samo u prirodnoj sredini, a poremećena životna sredina preta da uguši i njega i druga živa bića. Zagađivanje atmosfere se pojavljuje sa razvojem moderne industrije i postaje sve ozbiljnije sa njenim rastom i razvojem. Danas se čovečanstvo suočava sa mogućim klimatskim promenama kao najvećom opasnošću za svoj život i opstanak na planeti.

Pravo je otkrilo stvarnu problematiku zaštite prirodne sredine čoveka i zbog toga ima značajno mesto u regulisanju i obezbeđenju sredstava, bez kojih se ne može voditi efikasna borba protiv pojava koje utiču na pogoršavanje prirodnih uslova života društva i čoveka.

IZVORI I DEJSTVA ZAGAĐENJA VAZDUHA

„Zovu je dolina smrti. Sumporni oblaci većito lebde nad celim krajem. Kada se sunce kloni zapadu, disk se jedva razabire kroz zavesu otrovnih gasova. Ribe u rekama doline su slepe, i sada su pravi mutanti – toliko su promenjene uticajima otrova da više ne liče na svoje normalne zdrave srodnike. U predgrađu ovog pakla, tečni otpaci obližnjih fabrika teku potocima. Jedna studija je pokazala da je stopa smrtnosti dece čak 35%, a novorođenčad sve češće dolaze na svet defektna – industrija rađa monstume“ - Opis grada Kumbatanjo u Brazilu.

O zagađivanju vazduha postoje istorijska svedočanstva iz perioda pre naše ere.² Najznačajniji izvori zagađivanja vazduha danas su: hemijska, naftna industrija i metalurgija; poljoprivreda; naselja i saobraćaj; ratna zagađivanja vazduha.

Zagađujuće supstance karakteriše:

1. Mutageno delovanje – Mutacije su molekularne promene gena, smanjivanje broja ili redosleda gena u hromozomima, koje se nasleđuju u sledećoj generaciji. Nasledna materija čoveka nikada nije bila izložena tako velikom broju hemijskih, fizičkih i bioloških agenasa, koji imaju potencijalno razorno dejstvo na nju.

2. Kancerogeno delovanje – Rak je poznat od 1775. godine kada je Persival Pot opisao rak skrotuma odžačara koji su se provlačili kroz fabričke dimnjake i tako bili u kontaktu sa značajnom količinom čađi. Takođe, rak mokraćnog mehurca je zapažen 1895. godine među radnicima hemijske industrije u Nemačkoj. Od raka pluća češće oboljevaju stanovnici koji žive u zagađenim gradovima u odnosu na seosko stanovništvo, a na smrtnost utiče promena koncentracije benzopirena u vazduhu. Broj kancerogenih supstanci je veliki, a prema podacima Međunarodne agencije za istraživanje raka, na listi se nalazi 783 kancerogena.

3. Embriotropno delovanje–Uticaj zagađenja na anomalije u razvoju ploda.³

² Tako je kralj Egipta Tukulti 900 god. pre nove ere, komentarisao miris postrojenja za asfalt u gradu Hit u blizini Vavilona, a 500 godina kasnije Hipokrat povezuje zagađivanje vazduha sa gradovima. Vazduh u Londonu je bio toliko zagađen da je kralj Edvard I svojim ukazom 1273. zapretio smrtnom kaznom svima koji bi za zagrevanje koristili ugalj. Događaj poznat kao „Veliki londonski smog“ desio se 1952. godine, kada je za sedam dana od posledica zagađenja vazduha umrlo oko 4.000 stanovnika Londona. Ibid, str. 49 – 50.

³ Ibid, str. 161-163.

Francuski medicinski autoritet dr Anri Pekinjo, svojevremeno je izjavio da bi se prosečni ljudski vek mogao produžiti za tri do pet godina, ako bi se zagađenost vazduha u visoko industrijalizovanim područjima smanjila za polovinu. On je takođe smatrao da bi se smanjenjem zagađenja vazduha moglo izbeći 25 odsto smrtnih slučajeva od raka pluća i 15 odsto od srčanih oboljenja.⁴

Posledice zagađenja vazduha po zdravlje ljudi, ali i ostalog živog sveta na planeti, su nesagledive. U ovom momentu nije dovoljno preduzeti samo mere u cilju sprečavanja daljeg povećanja obima zagađenja vazduha, već je neophodno i da se postojeće zagađenje dovede u granice koje neće štetiti zdravlju.

SCENARIO MOGUĆIH KLIMATSKIH PROMENA U BUDUĆNOSTI

Klimatske pojave imaju veliki uticaj na društvo, jer utiču na proizvodnju hrane, na pristup pijaćoj vodi i energiji. Sa preko 400 miliona ljudi koji žive u sušnim, suprotropskim i često prenaseljenim i ekonomski siromašnim oblastima, klimatske promene predstavljaju ozbiljnu opasnost za političku, ekonomsku i društvenu stabilnost.

Ekonomski napredak je povezan sa korišćenjem energije i emisijom gasova koji stvaraju efekat staklene bašte, pa se često iznosi tvrdnja da ekonomski napredak dovodi do klimatskih promena. Alternativna goriva, kontrola emisije štetnih gasova i akcije za očuvanje okoline su neophodni, ali se postavlja pitanje da li će nas sve to i koliko zaštititi od klimatskih promena. Konvencija UN je vrlo restriktivna i u njoj se klimatska promena definiše kao "promena klime izazvana direktnom ili indirektnom čovekovom aktivnošću koja menja sastav atmosfere." Međutim, klimatske promene mogu biti izazvane i prirodnim procesima. Ipak, ne mogu se osporiti činjenice da je atmosferska koncentracija ugljen – dioksida danas viša nego u proteklih 650.000 godina i da ubrzano raste, naročito u poslednje dve decenije. Svuda je uočljiv rast temperature vazduha i okeana i ubrzano otapanje snega i leda, što dovodi do porasta nivoa mora.

Po nekim scenarijima period globalnog zagrevanja je trajao do 2010. godine, a zatim u narednim godinama sledi promena u vidu zahlađenja. Planeta bi u tom slučaju mogla da se nađe na rubu anarhije, budući da će svaka zemlja težiti da sačuva svoje zalihe energije, hrane i vode, ali i da se domogne tuđih. Globalna stabilnost neće postojati, a ratovi će opet određivati čovekovu prirodu.⁵ Buš je za vreme svog predsedničkog mandata izjavio da je zagrevanje podvala, a klimatski ratovi iluzija. Javnost je ovo objasnila jačinom i uticajem naftnog lobijsa. Scenario Pentagona o posledicama mogućih klimatskih promena u ovom periodu, nije bio nimalo optimističan, ali se bar do danas nije obistinilo.⁶

⁴ Popović, S, *Zaštita voda i vazduha od zagađenja*, Beograd: NIP "Književne novine", 1975.

⁵ Schwartz, P., *Tajni izveštaj Pentagona „O klimi“*, Beograd: Službeni glasnik, 2008.

⁶ On je predviđao da će u Evropi oko 2012. godine strahovita suša i hladnoća da prisile skandinavsku populaciju da krene na jug. Oko 2020. godine bi učestale migracije iz severnih zemalja kao što su Holandija i Nemačka, na jug u Španiju i Italiju i sukobi oko hrane i snabdevanja vodom unutar EU mogli dovesti do njenog raspada. Oko 2030. godine mogle bi se povećati migracije prema mediteranskim zemljama, poput Alžira, Maroka, Egipta i Izraela, a blizu 10 procenata evropskog stanovništva bi se iselilo u druge zemlje. U Aziji bi regionalna nastabilnost uticala na Japan da razvija vojne planove i on bi u tom cilju sklopio strateški sporazum sa Rusijom u

Ovakvi događaji, ukoliko bi se realizovali, bili bi posledica suše u ključnim poljoprivrednim oblastima i oblastima oko glavnih naseljenih centara Evrope i istočne severne Amerike, pada prosečne godišnje temperature u proseku za 3 stepena Celzijusa u Aziji, Evropi i Severnoj Americi i rasta temperature u proseku za 2 stepena Celzijusa u oblastima Australije, Južne Amerike i južne Afrike. Zimske nepogode i vetrovi bili bi jači, a najviše bi se sa njima suočili zapadna Evropa i Pacifik.⁷ U takvim uslovima, bilo bi vrlo moguće da dođe do nestašice hrane zbog smanjenja poljoprivredne proizvodnje, nestašice i lošeg kvaliteta pijaće vode zbog poplava i suša i poremećenog pristupa strateškim mineralima zbog leda i oluja. Verovatno bi se SAD i države zapadne Evrope najbolje prilagodile naglim klimatskim promenama, jer u odnosu na brojnost sopstvene populacije imaju najviše resursa na koje se mogu osloniti. To bi dovelo do porasta još surovijeg mentaliteta po principu "ti imaš – ja nemam", izazivajući zavist prema narodima sa većim mogućnostima za preživljavanje. Takođe, to bi moglo dovesti do svaljivanja krivice, jer bi bogatiji narodi bili prinuđeni da koriste više energije i da u atmosferu emituju više gasova koji proizvode efekat staklene bašte.⁸ Klimatska promena je najveća prirodna, društvena i ekonomska pretnja sa kojom se suočava planeta, a pitanje je koliko smo toga zaista svesni i da li se sa njom možemo izboriti.

PRAVNO NORMIRANJE ZAŠTITE VAZDUHA OD ZAGAĐIVANJA

Protokol iz Kjota⁹ uz Okvirnu konvenciju Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama¹⁰ je dodatak međunarodnom sporazumu o klimatskim promenama, koji je 1997. godine potpisan sa ciljem smanjivanja emisije gasova koji se smatraju glavnim uzročnicima porasta temperature na Zemlji, odnosno stvaranja efekta staklene bašte. Prema Protokolu iz Kjota, koji predstavlja najstrože ograničenje u vezi sa zaštitom životne sredine, industrijske zemlje su do 2012. godine morale da smanje emisiju štetnih gasova u atmosferu u proseku za pet odsto u odnosu na nivo emisije 1990. godine. Za njegovo stupanje na snagu bilo je potrebno da ga ratifikuju države koje čine najmanje 55% zagađivača. Ovaj uslov je ispunjen 16. februara 2005. godine kada je Rusija ratifikovala sporazum. Protokol je odmah naišao na prepreke, jer su političari u Americi odlučili da u Senatu odbiju sporazum. Sjedinjene Države su inače odgovorne za 36 % emisije gasova u industrijskom svetu.¹¹ Vlade koje ne ostvare dogovorene ciljeve, moraju da polože račun zbog neuspjeha.

---

vezi Sibira i sahalinskih energetske resursa. Kina bi intervenisala u Kazahstanu kako bi zaštitila naftovod koji bi napadali pobunjenici i razbojnici, a između nje i Japana bi došlo i do sukoba oko ruskih izvora energije. Sukobi u jugoistočnoj Aziji bili bi konstantni. Za SAD se predviđa talas izbeglica sa Karipskih ostrva na jugoistoku SAD i Meksika kao i velike evropske migracije u SAD, i to uglavnom imućnih ljudi. SAD bi obrazovale savez sa Kanadom i Meksikom, cena nafte bi skočila, a kineske i američke pomorske snage bi u Persijskom zalivu došle u direktan sukob. Ibid, 49 - 51.

⁷ Ibid, str. 33.

⁸ Ibid, str. 46.

⁹ Zakon o potvrđivanju Kjoto Protokola uz Okvirnu konvenciju UN o promeni klime, "Sl. glasnik RS", br. 88/07file://localhost/. http://unfccc.int/resource/docs/convkp:kpeng.pdf

¹⁰ Zakon o potvrđivanju Okvirne konvencije UN o promeni klime, "Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori", br. 2/97. (http://unfccc.int/files/essential_background/convention/background/application/pdf/convention_text_with_annexes_english_for_posting.pdf)

¹¹ Đarmati, Š, *op. cit.*, str. 204.

Srbija ima mogućnost da iskoristi period pre pristupanja EU kako bi promenila tehnologije i uspostavila industriju koja će moći da zadovolji uslove zaštite životne sredine kao i mogućnost da dobije povoljne kredite i investicije za restrukturiranje termoelektrana EPS, koje se smatraju glavnim emiterima ugljen – dioksida. Takođe, primena Kjoto protokola može da podstakne i strane investicije razvijenih zemalja čije firme ulažu u čiste tehnologije.

Dvonedeljna konferencija UN o klimatskim promenama, održana u Kopenhagenu u decembru 2009. godine sa ciljem da predstavnici 192 zemlje postignu međusobni sporazum čija bi primena imala za rezultat usporavanje globalnog zagrevanja, rezultirala je labavim dogovorom kojim su se zemlje učesnice složile da „prime na znanje“ završni dokument samita, Kopenhašku deklaraciju. Završni dokument je usaglasilo 26 zemalja, među kojima su i SAD, Kina, Indija, Brazil, Južnoafrička republika i vodeće zemlje EU, ali njegovo usvajanje nije prihvatio izvestan broj zemalja u razvoju (Sudan, Venecuela, Nikaragva, Bolivija, Kuba). Kopenhaška deklaracija je pravno neobavezujući dokument i njime se ostavlja na volju državama učesnicima da same odrede i saopšte svoje nacionalne ciljeve vezane sa smanjenje emisije štetnih gasova. Predviđeno je da se za pomoć zemljama u razvoju u borbi protiv globalnog zagrevanja obezbedi 100 milijardi dolara godišnje, počev od 2020. godine. Deklaracija ne sadrži konkretne cifre vezane za obaveze zemalja za smanjenje emisije štetnih gasova, bilo kratkoročno do 2020. godine, bilo dugoročno do 2050. godine i jedino navodi da porast globalne temperature u narednih sto godina treba održati unutar granice od dva stepena.

Sporazum u Parizu iz 2015. godine se nadovezuje na Konvenciju sa ciljem da se preduzmu potrebne mere u borbi protiv klimatskih promena, da se poboljša podrška za pomoć zemljama u razvoju i ojača globalni odgovor na pretnju koju klimatske promene nose sa sobom, ograničavanjem porasta temperature. Osim toga, on ima za cilj jačanje sposobnosti zemalja da se bave uticajem klimatskih promena. Sporazum takođe predviđa veću transparentnost delovanja. Sporazum u Parizu traži od svih strana da pokažu svoje napore kroz “nacionalno određivanje doprinosa” i jačanje tih napora u godinama koje dolaze. To uključuje zahteve da sve strane redovno izveštavaju o svojim emisijama i merama implementacije. Svakih pet godina će se procenjivati kolektivni napredak ka postizanju svrhe Sporazuma.¹² Sporazum je ratifikovalo 146 država od 197 potpisnica Okvirne konvencije UN o klimatskim promenama, a stupio je na snagu 4. novembra 2016. godine.

U Srbiji je Zakon o zaštiti vazduha stupio na snagu 23. 05. 2009. godine.¹³ Zakon o zaštiti vazduha je predvideo usvajanje Strategije zaštite vazduha. Strategija je osnovni dokument na osnovu koga se donose planovi kvaliteta vazduha, kratkoročni akcioni planovi i programi za smanjenje emisija zagađujućih materija u vazduhu koji moraju biti u saglasnosti sa njom. Strategiju donosi Vlada na period od šest godina. Ona treba naročito da sadrži ciljeve koje treba postići i aktivnosti koje će se preduzeti radi postizanja zadatih ciljeva. Akcioni plan sadrži konkretne mere koje se preduzimaju radi realizacije ciljeva Strategije, rokove za realizaciju ciljeva i nosioce aktivnosti. Zakonom je predviđeno i usvajanje Nacionalnog programa za postepeno smanjivanje godišnjih maksimalnih

¹² *Paris Agreement*, http://unfccc.int/files/home/application/pdf/paris_agreement.pdf

¹³ Zakon o zaštiti vazduha, “Sl. glasnik RS”, br. 36/2009.

nacionalnih emisija zagađujućih materija i Nacionalnog plana za smanjenje emisija iz postojećih postrojenja za sagorevanje. Ustanovljen je inspeksijski nadzor Ministarstva nad primenom odredaba zakona, koji vrši inspektor za zaštitu životne sredine, a propisane su i novčane kazne za pravno lice koje krši odredbe zakona.

U oblasti klimatskih promena je izrađen nacrt prvog zakona i to Zakona o smanjenju emisija gasova sa efektom staklene bašte, čiji je cilj uvođenje obaveze monitoringa i izveštavanje o emisijama gasova sa efektom staklene bašte iz industrijskih postrojenja.

UTICAJ KLIMATSKIH PROMENA NA LJUDSKA PRAVA

Klimatske promene podrazumevaju sve veću učestalost ekstremnih vremenskih događaja i prirodnih katastrofa, pa su tako porast nivoa mora, poplave, suše, nestašice vode, i širenje tropskih bolesti samo neke od negativnih posledica ovih promena. Ove pojave direktno i indirektno ugrožavaju ljude širom sveta i ometaju ih u punom i efektivnom uživanju niza ljudskih prava koja su garantovana međunarodnim dokumentima, uključujući: *Pravo na život* (član 3 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i član 6 (1) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima);¹⁴ *Pravo na razvoj* (Član 1 (1) (2) Deklaracije o pravu na razvoj);¹⁵ *Pravo na imovinu* (Član 17 (1) (2) Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima);¹⁶ *Pravo na zdravlje* (Član 25 (1) (2) Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, čl. 24 Konvencije o osnovnim pravima deteta);¹⁷ *Pravo na hranu i vodu* (Član 11 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima);¹⁸; *Pravo na realizovanje građanskih i političkih prava*.

Koliki će biti negativan efekat ovih promena na pojedinca zavisi i od pola, starosti, zdravlja, invaliditeta, njegove kulturne ili etničke pripadnosti i geografskog podneblja u kome osoba živi, pa su u tom smislu zajednice i države koje se nalaze u sušnim područjima, niskim probalnim zemljama, oblastima arktičkog leda, posebno ugrožene.

¹⁴ “Svako ima pravo na život, slobodu i bezbednost ličnosti”. “Pravo na život je neodvojivo od čovekove ličnosti. Ovo pravo mora da bude zakonom zaštićeno. Niko ne može biti proizvoljno lišen života.”

¹⁵ “Pravo na razvoj je neotuđivo ljudsko pravo na osnovu koga svaki čovek i svi narodi stiču pravo učestvovanja, podsticanja i korišćenja rezultata državnog, društvenog, kulturnog i političkog razvoja u kome se u punoj meri mogu ostvariti sva ljudska prava i osnovne slobode.” “Ljudsko pravo na razvoj takođe podrazumeva ostvarenje prava naroda na samoodređenje, što prema odgovarajućim odredbama oba međunarodna pakta o ljudskim pravima, uključuje primenu neotuđivog prava naroda na puni suverenitet nad svim svojim prirodnim bogatstvima i resursima.”

¹⁶ “Svako ima pravo da poseduje imovinu sam i u zajednici sa drugima”. “Niko ne sme samovoljno biti lišen svoje imovine”.

¹⁷ “Svako ima pravo na standard života koji obezbeđuje zdravlje i blagostanje, njegovo i njegove porodice, uključujući hranu, odeću, stan i lekarsku negu i potrebne socijalne službe, kao i pravo na osiguranje u slučaju nezaposlenosti, bolesti, onesposobljenja, udovištva, starosti ili drugih slučajeva gubljenja sredstava za izdržavanje usled okolnosti nezavisnih od njegove volje.” “Majke i deca imaju pravo na naročito staranje i pomoć. Sva deca, rođena u braku ili van njega, uživaju jednaku socijalnu zaštitu.”

¹⁸ “Države ugovornice ovog Pakta priznaju pravo svakog lica na životni standard dovoljan za njega i njegovu porodicu, podrazumevajući tu i odgovarajuću ishranu, odevanje, stanovanje, kao i stalno poboljšanje životnih uslova.”

Veće za ljudska prava UN i Kancelarija Visokog komesara za ljudska prava, nastojali su skrenuti pažnju na uzročno-posledičnu vezu između poštovanja ljudskih prava i klimatskih promena kroz niz rezolucija, izveštaja i aktivnosti, pa se tako isticalo “da bi trebalo, kada se pristupi akciji za rešavanje klimatskih promena, poštovati, promovisati i uzeti u obzir pre svega obaveze država o ljudskim pravima”. Sa tim u vezi, ključne preporuke se odnose na preduzimanje aktivnosti u cilju ublažavanja klimatskih promena i sprečavanja njihovog negativnog uticaja na ljudska prava, obezbeđivanje potrebnih kapaciteta kako bi svi ljudi bili u mogućnosti da se prilagode klimatskim promenama, osiguranje odgovornosti i delotvoran pravni lek za povrede ljudskih prava prouzrokovanih klimatskim promenama, nužnost međunarodne saradnje, jednakost i nediskriminacija. Te preporuke se nalaze u podnesku OHCHR-a, Razumevanje ljudskih prava i klimatskih promena, sa 21. Konferencije potpisnica UNFCCC od 27. novembra 2015. godine.¹⁹ Visoki komesar UN-a za ljudska prava naglasio je odgovornost i obavezu svih država da osiguraju potpunu usklađenost između nastojanja da se unapredi zelena ekonomije, s jedne strane, i njihovih obaveza da zaštite ljudska prava s druge strane, u otvorenom pismu svoje stalne misije u Njujorku i Ženevi.

U Ženevi su se 9. februara 2015. godine okupili predstavnici delegata za UNFCCC i ljudska prava, stručnjaci i predstavnici civilnog društva kako bi razgovarali o ljudskim pravima i klimatskim promenama. Jedan od rezultata ovog sastanka je bio donošenje dobrovoljne inicijative koju predvodi Kostarika i koja je na početku podržana od strane 18 zemalja iz različitih regija, a do danas ima preko 30 potpisnica, kojom se zemlje obavezuju da olakšaju razmenu praksi i znanja između ljudskih prava i klimatskih stručnjaka na nacionalnom nivou.²⁰

Polazeći od Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, Bečke deklaracije i Programa delovanja, Deklaracije o pravu na razvoj i Agende za održivi razvoj do 2030, naglašeno je da su ljudska prava univerzalna, neotuđiva, nedeljiva, međuzavisna i međusobno povezana, te da se mora voditi računa o nediskriminaciji i jednakosti, učešću i uključivanju svih, odgovornosti i vladavini zakona. Konceptualni okvir za razvoj sadrži međunarodne standarde o ljudskim pravima u centru, a krajnji cilj je garancija svih ljudskih prava za sve i eliminacija diskriminacije i nepravedne raspodele moći. Deklaracija o pravu na razvoj i drugi instrumenti pozivaju da takve klimatske akcije, bilo individualne ili kolektivne, moraju biti u korist najugroženijih. Bez integrisanja ljudskih prava i ohrabriranja ljudi da učestvuju u formulisanju politike u oblasti klimatskih promena, ne može se osigurati odgovornost svih nosioca za svoje postupke, a krajnji rezultat bi trebao da bude adaptacija na klimatske promene, promocija alternativnih izvora energije, očuvanje šuma, projekti koji bi se bavili pošumljavanjem, planskim preseljenjem stanovništva i slično. Pristup zasnovan na ljudskim pravima poziva na odgovornost i transparentnost ne samo država, već i preduzeća koja imaju odgovornost da poštuju ljudska prava i ne čine štetu u okviru svojih aktivnosti.²¹

Postajući svesni da smo kao ljudska bića neodvojivo povezani sa eko sistemom na

¹⁹ *Understanding Human Rights and Climate Change*, <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/ClimateChange/COP21.pdf>

²⁰ *Promoting the Geneva Pledge for Human Rights in Climate Action*, <http://climaterights.org/our-work/unfccc/geneva-pledge/>

²¹ *Human Rights and Climate Change*, <http://www.ohchr.org/EN/Issues/HRAndClimateChange/Pages/HRClimateChangeIndex.aspx>

planeti Zemlji, shvatamo da su rezultati aktivnosti koje preduzimamo ne uzimajući u obzir dobrobit svih živih bića i životne sredine koja nas okružuje, krajnje destruktivni i sa nesa- gledivim posledicama. Danas smo shvatili da nauka potvrđuje opasnost od kimatskih pro- mena na biljni i životinjski svet, koji su suštinski vredni i bespomoćni da se sami odbrane, kao i na sadašnje i buduće generacije ljudi. Uprkos tome, težnje ka dominaciji na tržištu i nedostatak odgovornosti korporativnih aktera, još uvek usporavaju i sprečavaju potpunu primenu pravnih propisa u oblasti međunarodnog i unutrašnjih prava.

STRATEGIJA ZAŠTITE VAZDUHA I MERE KOJE SE PREDUZIMAJU U BORBI PROTIV ZAGAĐIVANJA – ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Da bi se smanjile štete od zagađenja vazduha, preduzimaju se razne mere i aktivnosti na svetskom i nacionalnom planu. S tim u vezi, potrebno je:

1. pratiti kvalitet vazduha u urbanim i industrijskim sredinama i poboljšati nadzor i kontrolu svih emisija;
2. razviti nove proizvodne sisteme bez otpadaka;
3. obezbediti industrijskim preduzećima niskokamatne zajmove u cilju ugrađivanja efikasnih i savremenih uređaja za prečišćavanje industrijskih emisija;
4. ojačati službu inspeksijskih organa uvođenjem u njihov sastav stručnjaka za borbu protiv aerozagađivanja;
5. odrediti zone za lokaciju industrijskih, komunalnih i drugih javnih objekata koji mogu zagađivati vazduh u naseljima;
6. izmestiti i planirati magistralne i značajne gradske saobraćajnice izvan stambenog dela grada;
7. odrediti i povećati plaćanje doprinosa i taksi zbog zagađivanja atmosfere u većem obimu.²²

Ratifikacija Kjoto Protokola i usvajanje Zakona o zaštiti vazduha su dobra polazna osnova za unapređenje zaštite vazduha i životne sredine i realizovanje obaveza u skladu sa klimatsko – energetskim paketom EU 2020, koji predstavlja set obavezujućeg zakonodavstva za ostvarenje predviđenih ciljeva u oblasti klime i energije do 2020. godine. Ovi ciljevi su poznati i kao "20-20-20" i obuhvataju: smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte za 20% u odnosu na nivo iz 1990. godine, povećanje udela potrošnje energije iz obnovljivih izvora na 20% i povećanje energetske efikasnosti za 20%.²³ Njihovo realizovanje predstavlja polaznu osnovu za realizaciju ciljeva iz Okvira 2030, od kojih su najbitniji smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte za najmanje 40%, povećanje udela obnovljive energije za najmanje 27% i povećanje energetske efikasnosti za najmanje 27%.²⁴

Međutim, neophodno je da građani postanu svesni potrebe da se životna sredina zaštititi, jer u njoj žive i drugu nemaju. Svako dalje pogoršanje njenog kvaliteta odraziće se i na kvalitet ljudskog života. Takođe, potrebno je podići kvalitet informisanja i unaprediti izveštavanje o stanju životne sredine, kroz veće učešće medija i obrazovnih institucija u edukaciji u oblasti zaštite životne sredine. Kvalitet vazduha i životne sredine, kao i njihov

²² Popović, S, *op. cit.*, str. 227-234.

²³ Videti EU 2020 *Climate and Energy Package*, https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2020_en

²⁴ Videti EU 2030 *Climate & Energy Framework*, https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2030_en

direktan uticaj na klimatske promene, zavise od ljudi i pozitivne promene se neće dogoditi dok svi ne postanemo svesni te činjenice, uz aktivno uzimanje učešća u preduzimanju neophodnih mera.

LITERATURA

- Darmati, Š, *Zagađenje i zaštita vazduha*, Beograd: Beogradska politehnika – Visoka škola strukovnih studija, 2007.
- EU 2020 Climate and Energy Package, https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2020_en
- EU 2030 Climate & Energy Framework, https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2030_en
- Human Rights and Climate Change, <http://www.ohchr.org/EN/Issues/HRAndClimateChange/Pages/HRClimateChangeIndex.aspx>
- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, <http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/05bosniak/BIntCovCivilPoliticalRights.pdf>
- Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, <http://www.ius.bg.ac.rs/prof/materijali/lubbra/PESK.pdf>
- Paris Agreement, http://unfccc.int/files/home/application/pdf/paris_agreement.pdf
- Popović, S., *Zaštita voda i vazduha od zagađivanja*, Beograd: NIP „Književne novine“, 1975.
- Promoting the Geneva Pledge for Human Rights in Climate Action, <http://climaterights.org/our-work/unfccc/geneva-pledge/>
- Schwartz, P, *Tajni izveštaj Pentagona 'O klimi'*, Beograd: Službeni glasnik, 2008.
- Understanding Human Rights and Climate Change, <http://www.ohchr.org/Documents/Issues/ClimateChange/COP21.pdf>
- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, http://www.poverenik.rs/images/stories/Dokumentacija/54_ldok.pdf
- Zakon o zaštiti vazduha, „Sl. glasnik RS“, br. 36/09 i 10/13.
- Zakon o potvrđivanju Kjoto Protokola uz Okvirnu konvenciju UN o promeni klime, „Sl. glasnik RS“, br. 88/07. <http://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>
- Zakon o potvrđivanju Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o promeni klime, „Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori“, br.2/97. http://unfccc.int/files/essential_background/convention/background/application/pdf/convention_text_with_annexes_english_for_posting.pdf

---

Ana Čović Ph.D

Research Fellow, Institute of Comparative Law, Belgrade; tankosicana@yahoo.com

Influence of the Air Pollution on Humans and the Climate Change

Abstract: Climate change is one of the biggest challenges that humanity faces today. For this reason, the legal standardization of environmental protection is given more importance than in previous years. In International law and the internal law of the States, Environmental Law, as a relatively young branch of law, is an important factor in raising awareness of the importance of this issue and the responsibility of every individual in the process of its overcoming. The necessity of collective action, in this area is necessary. This paper will discuss people's attitudes towards the environment through the history, causes and consequences of its pollution, with special reference to the legal regulations in the field of the air protection.

Keywords: Protection of the Air, Environment, Environmental Law, Climate Change.